

11010 - حکم کاربرد کلمه‌ی «اگر»

سوال

روزی در مجلسی، مردی به طرف مقابل خود می‌گفت: اگر کاری که من گفته بودم را انجام می‌دادی اینطور نمی‌شد... مرد دیگری که اینطور شنید به او گفت: رسول الله ﷺ از گفتن «اگر» نهی کرده است و این کلمه ممکن است گوینده‌ی خود را به سوی کفر بکشد. شخص اول گفت: پیامبر ﷺ در داستان موسی با خضر فرمودند: «خداوند موسی را رحمت کند، اگر صبر می‌کرد [بهتر بود چون] دوست داشتیم خداوند داستان‌های بیشتری از کار آن دو برایمان بازگو می‌کرد». شخص دوم در پاسخ او به این حدیث استدلال کرد که رسول الله ﷺ فرمودند: «مومن قوی نزد الله محبوب‌تر از مومن ضعیف است...» تا آنجا که می‌فرماید: «زیرا «اگر» راه را برای کار شیطان باز می‌کند». حالا این حدیث ناسخ آن حدیث است یا نه؟

پاسخ مفصل

همه‌ی سخنان الله و پیامبرش حق است، و کلمه‌ی «اگر» به دو صورت به کار می‌رود: یکی اینکه برای افسوس گذشته و بی‌تابی نسبت به تقدیر باشد که از این نوع «اگر» نهی شده است، چنانکه الله متعال می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا صَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرَىٰ لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكُمْ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ [آل عمران / ۱۵۶] (ای مومنان همچون کسانی نباشید که کفر ورزیدند و به برادرانشان هنگامی که به سفر رفته [و در سفر مردند] و یا جهادگر شدند و [کشته شدند] گفتند: اگر نزد ما [مانده] بودند نمی‌مردند و کشته نمی‌شدند؛ تا الله آن را در دل‌هایشان حسرتی بگرداند...).

این همان چیزی است که پیامبر ﷺ از آن نهی نموده و فرموده است: «اگر مصیبتی به تو رسید نگو اگر چنین کردم چنین و چنان می‌شد، اما بگو: الله تقدیر نموده و هر چه بخواهد می‌کند، زیرا «اگر» در را برای کار شیطان می‌گشاید» یعنی باعث گشوده شدن دروازه‌های اندوه و بی‌تابی می‌شود و این به انسان زیان می‌رساند و سودی ندارد بلکه باید دانست آنچه به تو رسیده ممکن نبود به تو نرسد و آنچه به تو رسیده امکان نداشت که به تو برسد، چنانکه الله متعال می‌فرماید: ﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ﴾ [تغابن / ۱۱] (هیچ مصیبتی جز به اذن الله رخ ندهد، و کس که به الله ایمان آورد قلبش را هدایت کند) مفسران گفته‌اند او

کسی است که دچار مصیبتی می شود و می داند که از جانب الله است، پس خشنود می شود و تسلیم امر پروردگار می گردد.

اما مورد دوم استفاده از کلمه‌ی «اگر» برای بیان علم سودمند است، مانند این سخن الله متعال که فرموده است: ﴿لَوْ كَانَ فِيهَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ [انبیاء/ ۲۲] (اگر در آن‌ها (آسمان و زمین) جز الله خدایانی بود بی شک تباه می شدند). یا برای بیان دوست داشتن کار خیر و اراده‌ی آن مانند این که کسی بگوید: «اگر من مانند فلانی [مال و ثروت] داشتم، چنین و چنان می کردم».

و مانند این سخن رسول الله ﷺ که می فرماید: «دوست داشتم اگر موسی صبر می کرد [و از خضر سوال نمی کرد] تا خداوند داستان آنان را بیشتر برای ما بیان می کرد» که از همین باب است، همینطور این سخن پروردگار متعال که می فرماید: ﴿وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ﴾ [قلم/ ۹] (دوست دارند که کاش نرمی کنی تا نرمی کنند) زیرا پیامبر ما ﷺ دوست داشت داستان موسی و خضر ادامه می یافت و خداوند بیشتر درباره‌ی آنان می گفت و در واقع ایشان بیان کرده اند که دوست داشتند موسی صبر می کرد ... و این از باب بی صبری و بی تابی و اندوه نبود.

والله اعلم